

PRACE NAUKOWE
Uniwersytetu Ekonomicznego we Wrocławiu
RESEARCH PAPERS
of Wrocław University of Economics

251

Rachunkowość a controlling

Redaktorzy naukowi
Edward Nowak
Maria Nieplowicz

Wydawnictwo Uniwersytetu Ekonomicznego we Wrocławiu
Wrocław 2012

Recenzenci: Halina Buk, Beata Filipiak, Wiktor Gabrusewicz, Waldemar Gos,
Maria Hass-Symotiuk, Józef Pfaff, Marzena Remlein, Wiesław Szczęsny

Redaktorzy Wydawnictwa: Elżbieta Kozuchowska, Barbara Majewska

Redakcja techniczna: Barbara Łopusiewicz

Korekta: Barbara Cibis

Łamanie: Adam Dębski

Projekt okładki: Beata Dębska

Publikacja jest dostępna na stronie www.ibuk.pl

Streszczenia opublikowanych artykułów są dostępne w międzynarodowej bazie danych The Central European Journal of Social Sciences and Humanities <http://cejsh.icm.edu.pl> oraz w The Central and Eastern European Online Library www.ceeol.com, a także w adnotowanej bibliografii zagadnień ekonomicznych BazEkon http://kangur.uek.krakow.pl/bazy_ae/bazekon/nowy/index.php

Informacje o naborze artykułów i zasadach recenzowania znajdują się na stronie internetowej Wydawnictwa www.wydawnictwo.ue.wroc.pl

Kopiowanie i powielanie w jakiegokolwiek formie wymaga pisemnej zgody Wydawnictwa

© Copyright by Uniwersytet Ekonomiczny we Wrocławiu
Wrocław 2012

ISSN 1899-3192

ISBN 978-83-7695-241-3

Wersja pierwotna: publikacja drukowana

Druk: Drukarnia TOTEM

.

Spis treści

Wstęp	11
Aleksandra Banaszekiewicz, Ewa Makowska , Koncepcja <i>lean management</i> w obszarze produkcji, rachunkowości i administracji	13
Piotr Bednarek , Zastosowanie instrumentów rachunkowości zarządczej w samorządach lokalnych.....	25
Renata Biadacz , Teoretyczne i praktyczne aspekty kosztów pracy pracowników oddelegowanych za granicę	39
Agnieszka Bieńkowska, Zygmunt Kral, Anna Zabłocka-Kluczka , Systemy pomiaru dokonań w controllingu strategicznym.....	56
Dorota Burzyńska , Kontrola zarządcza a identyfikacja ryzyka w jednostkach samorządu terytorialnego	70
Andrzej Bytniewski , Robotyzacja systemu rachunkowości jako sposób wspomagania rachunkowości zarządczej i controllingu.....	81
Jolanta Chluska , Wynik finansowy samodzielnych publicznych zakładów opieki zdrowotnej w świetle nowych uregulowań prawnych.....	96
Anna Chojnacka-Komorowska , Zastosowanie wskaźników statystycznych w controllingu.....	105
Marlena Ciechan-Kujawa , Zarządzanie procesami zewnętrznymi – wybrane aspekty prawne i zarządcze	116
Marcin Czycherski , Wpływ zjawiska różnic kulturowych na funkcjonowanie controllingu finansowego w spółkach zależnych.....	131
Joanna Dyczkowska, Tomasz Dyczkowski , Procesy planowania operacyjnego a systemy wynagradzania w polskich przedsiębiorstwach.....	140
Tomasz Dyczkowski , Budżetowanie w organizacjach pozarządowych. Wybrane zagadnienia realizacyjne	154
Krzysztof Gawron , Użyteczność sprawozdania finansowego na dzień poprzedzający ogłoszenie upadłości przedsiębiorstwa.	170
Anna Glińska , Zastosowanie programowania liniowego w wyznaczaniu struktury zatrudnienia w zakładach pracy chronionej.....	183
Katarzyna Goldmann , Wpływ cyklu życia produktu na kształtowanie polityki amortyzacyjnej przedsiębiorstwa.....	197
Angelika Kaczmarczyk , Koszt historyczny a użyteczność informacji sprawozdawczej.....	210
Anetta Kadej , Możliwości wykorzystania opinii i dokumentacji z badania sprawozdania finansowego jako dowodu w postępowaniu podatkowym..	219
Anna Kasperowicz , Odpowiedzialność w zawodzie księgowego	231

Marta Kawa , O przyczynach ograniczających efekty outsourcingu funkcji i zadań działu finansowo-księgowego.....	245
Agnieszka Kister , Rezerwy jako obszar rachunkowości szpitala.....	259
Marcin Klinowski , Kryteria wyboru portfela projektów – wybrane zagadnienie.....	275
Joanna Koczar , Koszt wytworzenia a spłot polityki rachunkowości i polityki podatkowej w Federacji Rosyjskiej – wybrane problemy	285
Tomasz Kondraszuk , Rachunek kosztów w rolnictwie na tle ogólnej teorii ekonomiki przedsiębiorstw ze szczególnym uwzględnieniem kosztów bezpośrednich i zmiennych	294
Katarzyna Kostyk-Siekierska, Krzysztof Siekierski , Ocena projektów inwestycyjnych metodą DCF – wybrane problemy.....	305
Robert Kowalak , Systemy wczesnego ostrzegania jako element controllingu przedsiębiorstwa	318
Adam Lulek , Użyteczność rachunku zysków i strat w zastosowaniu narzędzi rachunkowości zarządczej.....	329
Teresa Maszczak , Organizacja rachunkowości w procesie zarządzania jednostką gospodarczą.....	339
Edward Nowak , Zarządcze aspekty sprawozdawczości finansowej według segmentów działalności.....	350
Marta Nowak , Postrzeganie pracy w różnych sferach związanych z rachunkowością przez studentów studiów ekonomicznych. Analiza wyników badań empirycznych.....	360
Piotr Oleksyk , Determinanty efektywności zobowiązań jednostek sektora finansów publicznych.....	373
Ryszard Orliński , Budżetowanie przyrostowe jako metoda poprawy kondycji finansowej szpitali	382
Katarzyna Piotrowska , Ujawnianie kosztów utraty wartości zakończonych prac rozwojowych.....	397
Krzysztof Prymon , Możliwości wprowadzenia modelu wartości godziwej w rolnictwie	407
Małgorzata Rówińska , Modele wyceny bilansowej aktywów jednostki gospodarczej – zakres stosowania, skutki sprawozdawcze.....	418
Bożena Rudnicka , Ocena zmian w ewidencji oraz prezentacji przychodów i kosztów jednostek budżetowych	429
Karol Schneider , Zasady rachunkowości MTM (Mark-to-Market Value Adjustments).....	443
Michał Soliwoda , Przydatność decyzyjno-informacyjna systemu ewidencyjno-analitycznego dotyczącego środków trwałych w spółdzielniach mleczarskich	451
Olga Szolno , Controlling i inne narzędzia zarządzania stosowane w wybranej jednostce samorządu terytorialnego w województwie lubelskim.....	461

Katarzyna Szymczyk-Madej, Jan Madej , Cechy systemu informatycznego rachunkowości	476
Agnieszka Tubis , Controlling logistyczny w przedsiębiorstwach przewozów pasażerskich grupy PKS.....	488
Agnieszka Walas , Niezakończone umowy długoterminowe a zamknięcie roku obrotowego.....	498
Iwona Wasiak, Grażyna Karmowska , Funkcje rachunkowości zarządczej i controllingu w procesie zarządzania firmą.....	510
Lilianna Ważna , Teoretyczne i praktyczne aspekty wykorzystania wybranych instrumentów controllingu.....	526
Beata Zaleska , Wycena świadczeń zdrowotnych szpitala – problemy, bariery	538

Summaries

Aleksandra Banaszekiewicz, Ewa Makowska , The idea of Lean Management in production, accounting and administration fields.....	24
Piotr Bednarek , Application of management accounting techniques in local governments.....	38
Renata Biadacz , Theoretical and practical aspects of the labor costs of employees transferred to work abroad.....	55
Agnieszka Bieńkowska, Zygmunt Kral, Anna Zabłocka-Kluczka , Performance measurement systems in strategic controlling.....	69
Dorota Burzyńska , Managerial control and risk identification in local government units	80
Andrzej Bytniewski , Robotization of the accounting system as a way to support the management accounting and controlling	95
Jolanta Chluska , Financial result of independent public health care units in the view of new legal regulations.....	104
Anna Chojnacka-Komorowska , Use of statistical indicators in controlling .	115
Marlena Ciechan-Kujawa , Outsourcing process management – selected legal and management aspects.....	130
Marcin Czycherski , The impact of cultural differences on the functioning of the financial controlling in subsidiaries	139
Joanna Dyczkowska, Tomasz Dyczkowski , Operational planning and remuneration systems in Polish enterprises	153
Tomasz Dyczkowski , Budgeting in non-governmental organisations. Selected application problems.....	169
Krzysztof Gawron , The utility of financial statement on the day preceding the announcement of bankruptcy.	182
Anna Glińska , Application of linear programming in determining the structure of employment in sheltered workshops.....	196

Katarzyna Goldmann , Influence of product life cycle on policy-making companies depreciation	209
Angelika Kaczmarczyk , Historic cost and usefulness of economic information	218
Anetta Kadej , Possibilities of using financial statements documentation and opinions as tax investigation evidence	230
Anna Kasperowicz , Responsibility in the profession of accountant	244
Marta Kawa , About the reasons limiting the effects of finance and accounting outsourcing	258
Agnieszka Kister , Reserves as the area of hospital accounting	274
Marcin Klinowski , Criteria for the selection of the projects portfolio – selected issues	284
Joanna Koczar , Production cost and interrelation between the accounting policy and tax policy in the Russian Federation – selected issues	293
Tomasz Kondraszuk , Cost accounting in agriculture in comparison with the general theory of company economics with the emphasis on direct and variable costs.	304
Katarzyna Kostyk-Siekierska, Krzysztof Siekierski , Evaluation of investment projects by DCF method – selected problems	317
Robert Kowalak , Early warning systems in controlling of enterprise	328
Adam Lulek , Income statement as a financial statement for the need of management based on elected management accountancy tools	338
Teresa Maszczak , Accounting organization in the management of economic entity	349
Edward Nowak , Managing aspects of financial reporting by operating segments	359
Marta Nowak , Perception of work in various spheres connected with accounting by students of economic studies. Analyses of empirical studies	372
Piotr Oleksyk , Determinants of efficiency of financial liabilities in local government entity	381
Ryszard Orliński , Incremental budgeting as a method of improvement of hospitals financial situation	396
Katarzyna Piotrowska , Disclosure of impairment losses of completed development works	406
Krzysztof Prymon , Possibility to implement fair value model in agriculture	417
Małgorzata Rówińska , Models of balance-sheet valuation of an economic entity's assets – scope of applications, reporting implications	428
Bożena Rudnicka , Assessment of changes in the recording and presentation of revenues and costs in budget entities	442
Karol Schneider , Accounting MTM in bank	450

Michał Soliwoda , Decision-making and information usefulness of a recording and analytical system concerning tangible fixed assets in dairy cooperatives	460
Olga Szolno , Controlling and other management tools used in a chosen self-government of local government in Lublin Voivodeship	475
Katarzyna Szymczyk-Madej, Jan Madej , Features of accounting information system	487
Agnieszka Tubis , Logistic controlling in passenger transport companies of PKS coach group	497
Agnieszka Walas , Not-ended long term projects and the closure of financial year	509
Iwona Wasiak, Grażyna Karmowska , Managerial accounting and controlling functions in business management.....	525
Lilianna Ważna , Theoretical and practical aspects of using of selected controlling instruments.....	537
Beata Zaleska , Evaluation of hospital health care services – problems and barriers	545

Agnieszka Kister

Uniwersytet Marii Curie-Skłodowskiej w Lublinie

REZERWY JAKO OBSZAR RACHUNKOWOŚCI SZPITALA

Streszczenie: Rezerwy w rachunkowości są jedną z podstawowych kategorii pomiaru sytuacji finansowej i rentowności. Ich tworzenie musi być zgodne z nadrzędną zasadą rachunkowości – zasadą wiernego i rzetelnego obrazu. Polskie i międzynarodowe prawo bilansowe wskazuje na zasady i tytuły kreowania rezerw, jednakże szczegółowe rozwiązania w tym zakresie zawarte są w polityce rachunkowości. W niniejszym artykule wskazano na istotę rezerw, poszczególne ich tytuły, przedstawiono rozwiązania w zakresie tworzenia rezerw na przykładzie szpitala.

Słowa kluczowe: polityka rachunkowości, rezerwy, świadczenia pracownicze.

1. Wstęp

Dostarczane informacje przez system rachunkowości muszą być wiarygodne, pewne i rzetelne, bo tylko wtedy sprawozdania finansowe jako produkt rachunkowości będą odzwierciedlały rzeczywistą sytuację majątkową i finansową przedsiębiorstwa, zgodną z nadrzędnymi zasadami rachunkowości. Przewodnią zasadą – wiernego i rzetelnego obrazu przedsiębiorstwa (*true and fair view*) bez względu na krajowe rozwiązania prawne – oznacza przedstawienie rzeczywistości w sposób jasny, bez upiększania i zaciemniania informacji. Z zasady tej wynika, że działaniom podmiotu gospodarczego towarzyszą różne sytuacje powodujące niepewność co do konkretnych rozwiązań w rachunkowości, mających wpływ na obraz każdego podmiotu gospodarującego, a więc i szpitala. W sprawozdaniu finansowym występują więc kategorie, które nie są pewne i które to wartości można oszacować w sposób wiarygodny. Do tych kategorii zalicza się m.in. rezerwy.

Tworzenie rezerw jest pewnego rodzaju zabezpieczeniem się podmiotu gospodarczego przed ryzykiem i niepewnością, ale tylko w takim przypadku, gdy ta niepewność i ryzyko stanowią nieprzewidywalne obciążenie. Szpitale funkcjonują w otoczeniu, w którym często zachodzą trudne do przewidzenia zmiany, a osiągnięcie ich celów może być zagrożone. Przedsięwzięcia, których wynik nie jest pewny, są określane jako ryzyko. Zasady tworzenia zabezpieczeń określa IV Dyrekty-

wa Rady EWG z 25 lipca 1978 r. Polskie prawo bilansowe – ustawa z 29 września 1994 r. nie definiowała w obecnym kształcie rezerw, ich pojęcie zostało określone w Ustawie z 9 listopada 2000 o zmianie ustawy o rachunkowości. Kolejna nowelizacja ustawy (z 2002 r.) spowodowała zawężenie zakresu rezerw do zobowiązań, których termin wymagalności albo kwota nie są pewne, co było zgodne z MSR 37 „Rezerwy, zobowiązania warunkowe i aktywa warunkowe”, paragrafem 10.

Celem niniejszego artykułu jest ukazanie istoty rezerw i ogólnych zasad oraz tytułów ich tworzenia. Rodzaje i sposób szacowania rezerw przedstawiono na przykładzie Wojewódzkiego Specjalistycznego Szpitala im. Kardynała Wyszyńskiego w Lublinie. Choć ustawa o rachunkowości oraz Międzynarodowy Standard Rachunkowości nr 37 wskazują na definicję rezerw, warunki ich szacowania oraz zasady ujawnienia i prezentacji w sprawozdaniu finansowym, to szczegółowe zasady tworzenia rezerw pozostawia się w gestii danego podmiotu, ujmującego te kwestie w polityce rachunkowości. Wartość rezerw w ogólnej sumie bilansowej w podmiotach leczniczych nie jest mała ze względu na duże zatrudnienie. Dlatego też wartość odpraw emerytalnych i nagród jubileuszowych obciąża znacznie budżet szpitali, musi więc stale być poddawana analizie.

2. Rezerwy w świetle polityki rachunkowości

Podmioty rachunkowości [Ustawa o rachunkowości (dalej uor), art. 3 ust. 1] powinny posiadać politykę rachunkowości, przez którą rozumie się wybrane i stosowane przez jednostkę rozwiązania dopuszczone ustawą, w tym także określone w Międzynarodowych Standardach Rachunkowości, zapewniające wymaganą jakość sprawozdań finansowych. Za wykonywanie obowiązków w zakresie rachunkowości odpowiada kierownik jednostki [uor, art. 4 ust. 5]. Polityka rachunkowości powinna być wprowadzona do danego podmiotu zarządzeniem podpisanym przez kierownika jednostki. Należy w nim ująć podstawowe przepisy prawne, w oparciu o które prowadzona jest rachunkowość. Przyjętą politykę rachunkowości należy stosować w sposób ciągły, dokonując w kolejnych latach obrotowych jednakowego grupowania operacji gospodarczych zgodnie z ich treścią ekonomiczną.

Do elementów polityki rachunkowości zalicza się:

- Ogólne zasady prowadzenia ksiąg rachunkowych – znajduje się tu informacja o miejscu prowadzenia ksiąg rachunkowych, roku obrotowym oraz określone są okresy sprawozdawcze. Zawarte tu powinny być informacje o technice prowadzenia ksiąg rachunkowych (technika ręczna oraz za pomocą komputera), a także informacje o metodach i terminach inwentaryzowania składników majątkowych.
- Obowiązujące metody wyceny aktywów i pasywów oraz ustalania wyniku finansowego.
- Sposób prowadzenia ksiąg rachunkowych – znajdują się tu informacje o zakładowym planie kont, w szczególności wykaz kont księgi głównej, przyjęte zasady

klasyfikacji zdarzeń, zasady prowadzenia kont ksiąg pomocniczych oraz ich powiązania z kontami księgi głównej.

- System ochrony danych w jednostce – informacje o ochronie zbiorów rachunkowych, przechowywaniu zbiorów oraz o udostępnianiu danych i dokumentów. Powinien się tu również znaleźć opis systemu komputerowego rachunkowości, zawierającego wykaz programów, procedur lub funkcji, w zależności od struktury oprogramowania, wraz z opisem algorytmów i parametrów oraz programowych zasad ochrony danych, w tym w szczególności metod zabezpieczenia dostępu do danych i systemu ich przetwarzania. Ponadto powinna być określona wersja oprogramowania i data rozpoczęcia jego eksploatacji.

Opracowanie polityki rachunkowości jest obowiązkiem, który w świetle ustawy muszą wypełnić podmioty rachunkowości. Wskazuje ona na konkretne rozwiązania w zakresie m.in. prawidłowej wyceny aktywów i pasywów. Większość wycenianych kategorii można oszacować w sposób pewny, są jednak i te, których wartość nie jest pewna, a wręcz trudna do oszacowania. Są to właśnie rezerwy, a ich miejsce w polityce rachunkowości prezentuje zestawienie na rysunku 1.

Opis przyjętych zasad rachunkowości				
Rok obrotowy i jego podział na okresy sprawozdawcze	Metody wyceny aktywów i pasywów (w tym rezerw) oraz ustalania wyniku finansowego	Sposób prowadzenia ksiąg rachunkowych: - założowy plan kont - wykaz ksiąg - opis systemu przetwarzania danych		System ochrony danych i ich zbiorów
Prowadzenie ksiąg rachunkowych				
Dziennik	Księga główna	Księgi pomocnicze	Zestawienie obrotów i sald	Inwentarz
Inwentaryzacja aktywów i pasywów				
Spis z natury		Potwierdzenie salda		Weryfikacja
Wycena aktywów i pasywów oraz ustalanie wyniku finansowego				
Sporządzanie sprawozdań finansowych				
Gromadzenie i przechowywanie dokumentacji				
Uor, art. 71 „Dokumentację, o której mowa w art. 10 ust. 1, księgi rachunkowe, dowody księgowe, dokumenty inwentaryzacyjne i sprawozdania finansowe, zwane dalej także „zbiorami”, należy przechowywać w należyty sposób i chronić przed niedozwolonymi zmianami, nieupoważnionym rozpowszechnieniem, uszkodzeniem lub zniszczeniem”. Dokumentacja polityki rachunkowości odzwierciedla koncepcję rachunkowości powstałą w drodze doboru najkorzystniejszych dla niej, dopuszczonych przepisami, rozwiązań.				
Dowody księgowe	Księgi rachunkowe: <ul style="list-style-type: none"> • dziennik • księga główna • księgi pomocnicze • zestawienie obrotów i sald • inwentarz 	Dokumenty z inwentaryzacji	Sprawozdanie finansowe. W informacji dodatkowej zawarte są szczegółowe dane na temat rezerw	Pozostałe sprawozdania i dokumenty
Badanie i ogłaszanie sprawozdań finansowych				

Rys. 1. Elementy polityki rachunkowości

Źródło: opracowanie własne.

Rezerwy będące przedmiotem regulacji prawnych – polskiego prawa bilansowego, Dyrektywy Unii Europejskiej oraz Międzynarodowych Standardów Rachunkowości są w każdym przypadku instrumentem polityki bilansowej, sposób osza-

cowania rezerw ma wpływ na obraz sprawozdania finansowego danego podmiotu. Tworzenie rezerw poprzez zwiększenie sumy bilansowej może ukazać jednostkę w korzystnym świetle jako rozwijającą się i powiększającą zasoby, z kolei wzrost sumy bilansowej może wpływać na decyzje użytkowników sprawozdań, np. kredytodawców. Rozwiązanie rezerw, które może być do końca nieuzasadnione, powiększa przychody, co poprawia wskaźniki jednostki. Natomiast nierozwiązanie rezerw zbędnych oznacza zaniżenie poszczególnych wyników rachunku i generalnie wpływa na negatywny obraz jednostki.

Szczegółowe rozwiązania w zakresie rezerw, zgodnie z Krajowym Standardem Rachunkowości nr 6 (KSR), powinny być ujawnione w informacji dodatkowej w zakresie:

- celu tworzenia rezerw,
- stanu na początek okresu,
- dodatkowych rezerw utworzonych w ciągu okresu, łącznie ze zwiększeniem dotychczasowych rezerw będących wynikiem ich wzrostu w ciągu okresu wynikającego z upływu czasu oraz skutkami zmian stopy dyskontowej,
- kwoty wykorzystanych rezerw w ciągu okresu,
- kwoty niewykorzystanych rezerw, rozwiązanych w ciągu okresu,
- stanu rezerw na koniec roku.

Ponadto KSR wskazuje, że w informacji dodatkowej do każdej grupy rezerw oraz biernych rozliczeń międzyokresowych lub ich istotnych składowych jednostka powinna ujawnić:

- „krótki opis charakteru obowiązku (zobowiązania) oraz oczekiwanych terminów wynikających z nich wpływów korzyści ekonomicznych,
- informacje o wszelkich istotnych niepewnościach co do kwoty i terminu wystąpienia tych wpływów,
- główne założenia, jeżeli to jest zasadne, dotyczące przyszłych zdarzeń, które zostaną uwzględnione przy szacowaniu rezerwy,
- kwotę wszelkiego zakładanego zwrotu składnika aktywów, w tym kwotę ujętą w bilansie”.

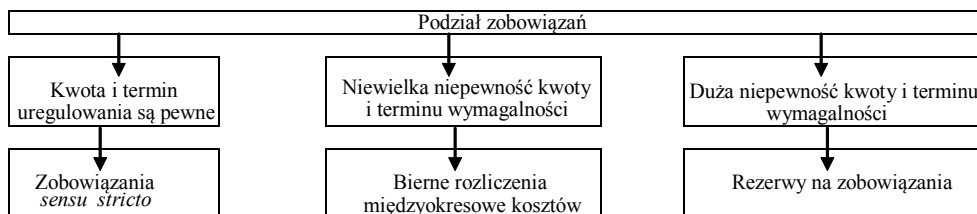
3. Istota, klasyfikacja i warunki tworzenia rezerw w księgach rachunkowych

Termin „rezerwa” (z języka francuskiego *reserve*, z łacińskiego *reservo*) oznacza „zachowuję” [Orzeszko 2003, s. 189] i odnosi się także do pojęć wykorzystywanych w rachunkowości. Akty wykonawcze do ustawy o rachunkowości definiują w większości podobnie termin rezerw, natomiast odmiennie traktowane są rezerwy w przepisach odnoszących się do banków, towarzystw ubezpieczeniowych i innych instytucji finansowych. Rezerwy tam tworzone obejmują oszacowane wielkości przyszłych zobowiązań związanych z ich działalnością w ubiegłych okresach. Prze-

pisy uor wskazują, że rezerwy można tworzyć na przewidywane dodatkowe koszty i straty spowodowane zaniechaniem lub utratą zdolności do kontynuowania działalności – rezerwa w tym przypadku jest tworzona w ciężar kapitału z aktualizacji wyceny, jeśli założenie o kontynuacji działalności nie jest zasadne. Można je także tworzyć w trakcie prowadzonej działalności przy założeniu, że działalność będzie kontynuowana. Innym przypadkiem jest utworzenie rezerwy kapitałowej jednostek podporządkowanych w wyniku konsolidacji sprawozdań finansowych.

Źródła literaturowe dowodzą, iż rezerwy są szczególnym rodzajem zobowiązań i jednocześnie wyrazem przestrzegania przez podmiot gospodarczy nadrzędnych zasad rachunkowości. Przepisy polskiego prawa bilansowego i MSR 37 Rezerwy, zobowiązania warunkowe i aktywa warunkowe wskazują, iż rezerwy są traktowane jako zobowiązania w sytuacji, gdy wystąpiły w przeszłości w jednostce zdarzenia uzasadniające podjęcie decyzji o utworzeniu rezerwy [Sojak (red.) 2007, s. 13].

W każdym przypadku w szacowaniu i tworzeniu rezerw zawarte są oczekiwania wpływu do jednostki korzyści ekonomicznych, choć skutkiem ryzyka mogą być nie tylko zdarzenia korzystne dla danego podmiotu, ale także szkodliwe. Warunkiem koniecznym do utworzenia rezerwy jest fakt z przeszłości, który powoduje, że w danym momencie powstaje prawne lub zwyczajowe zobowiązanie wywołujące poniesienie wydatku w przyszłości. Podział zobowiązań, wśród których są rezerwy, prezentuje rysunek 2.

Rys. 2. Zobowiązania pewne i niepewne (rezerwy)

Źródło: opracowanie własne

Nie jest możliwe tworzenie rezerw na tzw. ogólne ryzyko operacyjne.

Obowiązek ustanowienia rezerw wynika z norm prawnych – ustawodawstwa krajowego, umowy lub innego działania prawa [Messner (red.) 2006, s. 161]. Zgodnie z nadrzędną zasadą rachunkowości – ostrożności, kwota rezerw nie powinna być zawyżona ani zaniżona. Wysokość szacunku rezerw powinna wynikać z przyjętych określonych metod szacunku, także metod statystycznych. Kwoty rezerw – biorąc pod uwagę nakłady oraz ich skutki finansowe – powinny być określone rzetelnie. Dokonanie szacunku może zostać w szczególnych przypadkach zlecone niezależnemu aktuariuszowi. Jednak metoda wyliczeń kwot rezerw powinna znaleźć się w dokumentacji podmiotu. Według MSR 37 kwota szacunku uznana jest za wiarygodną, jeśli zgodnie z racjonalnymi przesłankami została ustalona w wysokości, jaką jed-

nostka musiałaby zapłacić, wypełniając zobowiązanie na dzień bilansowy lub zapłacić stronie trzeciej za przejście zobowiązania w tym samym terminie [Gierusz 2002, s. 383].

Podmioty gospodarcze, szpitale i inne jednostki tworzą rezerwy: na straty z transakcji gospodarczych w toku, w tym z tytułu udzielonych gwarancji, poręczeń, operacji kredytowych, skutków toczącego się postępowania sądowego, na świadczenia emerytalne i pochodne. Z chwilą przekształcenia się przewidywanego, uzasadniającego ich utworzenie ryzyka w pewność, zmniejszają albo kwoty poniesionych kosztów, na które utworzono rezerwę, albo następuje ich zamiana na zobowiązania. Wartość rezerwy może też (w wyniku tej operacji) zrównać się z kwotą ściśle już określonego kosztu lub zobowiązania. Wszystkie zbędne rezerwy w przypadku zrealizowania się ryzyka w niższej wartości lub niezrealizowania się podlegają rozwiązaniu do dnia bilansowego. Utworzenie rezerw nie stanowi, w myśl przepisów podatkowych, kosztu uzyskania przychodu, a ich rozwiązanie – przychodu. Przeciwnie, wykorzystanie rezerw, poniesienie kosztu lub straty, w zależności od ich charakteru, może stanowić koszt uzyskania przychodu.

Rezerwy są prezentowane w pasywach bilansu jako:

1. Rezerwa z tytułu odroczonego podatku dochodowego.
2. Rezerwa na świadczenia emerytalne i podobne:
 - długoterminowa,
 - krótkoterminowa.
3. Pozostałe rezerwy:
 - długoterminowe,
 - krótkoterminowe.

Rezerwy z tytułu odroczonego podatku dochodowego w wysokości kwoty podatku dochodowego, wymagającej w przyszłości zapłaty, w związku z występowaniem dodatnich różnic przejściowych tworzą te podmioty, których roczne sprawozdanie finansowe podlega badaniu i ogłaszaniu. Jeżeli zaś roczne sprawozdanie finansowe jednostki nie podlega obowiązkowi badania i ogłaszania [uor, art. 64], to jednostka może odstąpić od ustalania rezerw z tytułu odroczonego podatku dochodowego [uor, art. 37 ust. 10]. Do tworzenia tej rezerwy nie są zobowiązane firmy prowadzone przez osoby fizyczne, spółki cywilne osób fizycznych oraz spółki handlowe osobowe, których właściciele rozliczają się z podatku dochodowego zgodnie z ustawą o podatku dochodowym od osób fizycznych.

Rezerwa na świadczenia emerytalne i podobne oznacza wielkość utworzonej rezerwy z tytułu uzasadnionych biernych rozliczeń międzyokresowych na świadczenia pracownicze. Obowiązek szacowania świadczeń wynika z układu zbiorowego lub umów o pracę [uor, art. 39 ust. 2]. Ustawa o rachunkowości nie precyzuje dokładnie kategorii rezerw na świadczenia emerytalne i podobne. W sprawach nieuregulowanych następuje odwołanie do międzynarodowego standardu MSR nr 19 „Świadczenia pracownicze”. Wobec tych uregulowań w sprawozdaniu ujmuje się **zobowiązanie**, gdy pracownik wykonał pracę w zamian za świadczenia pracowni-

cze, które mają być wypłacone w przyszłości, a także **koszty**, gdy jednostka pożytkuje korzyści ekonomiczne wynikające z wykonywanej przez pracownika pracy w zamian za świadczenia pracownicze. Podmioty gospodarcze ujmują w księgach rachunkowych świadczenia pracownicze w czasie i po okresie zatrudnienia. Z racji tych ostatnich świadczeń jednostka powinna tworzyć rezerwy na: odprawy emerytalne, nagrody jubileuszowe, na koszty innych świadczeń należnych pracownikom, jeśli obowiązek ich wypłacenia w określonej kwocie oraz ryzyko aktuarialne i inwestycyjne obciąża jednostkę.

Wymienione wyżej rezerwy obejmują więc kwoty należne pracownikom z mocy prawa i są istotne dla wyniku jednostki. W tej kategorii mieszczą się rezerwy na nagrody jubileuszowe (w MSR 19 „Świadczenia pracownicze” rezerwy z tego tytułu zwane są innymi długoterminowymi świadczeniami pracowniczymi). Rezerwę z tytułu świadczeń emerytalnych, a także nagród jubileuszowych ustala się na dzień bilansowy, sumując rezerwy dotyczące poszczególnych pracowników lub ich jednorodnych grup.

Pozostałe rezerwy oznaczają zobowiązania pewne lub o dużym stopniu prawdopodobieństwa, które nie mieszczą się w dwóch wyżej wymienionych kategoriach. Są to rezerwy traktowane jako bierne rozliczenia międzyokresowe kosztów lub rezerwy na pewne lub o dużym stopniu prawdopodobieństwa przyszłe zobowiązania dotyczące operacji finansowych, operacji niefinansowych oraz zdarzeń niezwiązanych z ogólnym ryzykiem gospodarowania.

W literaturze z zakresu rachunkowości występuje wiele innych podziałów rezerw niż wymienione powyżej w układzie bilansu, m.in.: rezerwy kapitałowe, na utratę wartości, na koszty, na zobowiązania i straty [Gierusz i in. (red.) 2002, s. 481]. Rezerwy są też klasyfikowane w podziale na bilansowe i niebilansowe [Gmytrasiewicz, Karmańska 2002, s. 398-399].

Rezerwy bilansowe stanowią źródło finansowania wygoszparowanych aktywów przeznaczonych na ściśle określone tytułem rezerwy cele. Rezerwy niebilansowe dotyczą korekty wartości aktywów trwałych oraz korekty wartości aktywów obrotowych.

Ze względu na okres realizacji, w którym nastąpi zmniejszenie korzyści, rezerwy klasyfikuje się na krótkoterminowe i długoterminowe.

Innym kryterium podziału rezerw jest ich rodzaj. Wyodrębnia się według tego kryterium rezerwy: wynikające z restrukturyzacji, z przepisów w zakresie świadczeń na rzecz pracowników, z tytułu odroczonego podatku dochodowego, z tytułu instrumentów finansowych oraz pozostałe rezerwy.

Ze względu na rodzaj obciążanej działalności rezerwy można podzielić na obciążające pozostałą działalność operacyjną, działalność finansową i obciążające wynik finansowy brutto. Innym kryterium klasyfikacji jest miejsce odniesienia rezerw, tzw. skutek finansowy. Rezerwy mogą być tworzone w ciężar kosztów, a więc: pozostałych kosztów operacyjnych, kosztów finansowych oraz obciążeń z tytułu podatku dochodowego. Tu można też wyróżnić rezerwy bilansowe zmniejszające

kapitał własny oraz zwiększające aktywa. Kolejnymi kryteriami podziału rezerw są: kryterium wyceny (rezerwy wyceniane metodą aktuarialną i wyceniane pozostałymi metodami) oraz kryterium ze względu na skutek podatkowy (podatkowe i niepodatkowe rezerwy).

4. Specyfika rezerw na restrukturyzację w świetle przepisów prawnych

Jednostki, które kontynuują działalność, tworzą rezerwy na przyszłe zobowiązania spowodowane restrukturyzacją, jeżeli z innych przepisów wynika, że jednostka jest zobowiązana do jej przeprowadzenia lub zawarto w tej sprawie wiążące umowy, a plany restrukturyzacji pozwalają w sposób wiarygodny oszacować wartość tych zobowiązań.

Ustawa o rachunkowości nie precyzuje, co należy rozumieć przez pojęcie restrukturyzacji. Wskazuje zaś, że rezerwę na restrukturyzację tworzy się wtedy, gdy na podstawie odrębnych przepisów jednostka ma obowiązek jej przeprowadzenia lub zawarto w tej sprawie wiążące umowy, a plany restrukturyzacji pozwalają w sposób wiarygodny na oszacowanie wartości przyszłych zobowiązań. MSR 37 dokładniej precyzuje to pojęcie, z przepisów wynika, iż restrukturyzacja działalności oznacza zaplanowany i kontrolowany przez kierownictwo program, który zmienia w sposób istotny:

- a) zakres działalności prowadzonej przez jednostkę gospodarczą lub
- b) sposób, w jaki ta działalność jest prowadzona.

Restrukturyzacja oznacza więc sprzedaż lub zakończenie prowadzenia jednej z dziedzin działalności, zamknięcie miejsc, gdzie działalność była prowadzona, i przeniesienie działań gospodarczych do innego kraju lub regionu, zmiany w strukturze zarządzania, zasadniczą reorganizację, która ma istotny wpływ na charakter i cel działalności jednostki gospodarczej. Jest obciążona znacznym ryzykiem oraz niepewnością, wymaga więc pomiaru ryzyka i tworzenia rezerw.

Przedstawiona w świetle przepisów prawnych definicja restrukturyzacji ze względu na swoją pojemność znaczeniową może zachęcać jednostki gospodarcze do klasyfikowania kosztów operacyjnych jako koszty restrukturyzacji, co może zniekształcić obraz sprawozdania finansowego w oczach jego użytkowników. MSR 37 wskazuje, że koszty restrukturyzacji powinny być ujmowane tylko wtedy, gdy są spełnione ogólne kryteria ujmowania rezerw:

- jednostka posiada formalny plan restrukturyzacji,
- wzbudziła uzasadnione oczekiwania stron, których plan dotyczy, że przeprowadzi działania restrukturyzacyjne poprzez rozpoczęcie wdrażania planu lub ogłoszenie głównych elementów planu tymże stronom.

Rezerwy na restrukturyzację chronią jednostkę gospodarczą przed wystąpieniem strat i kosztów w drodze korekty wyniku finansowego w początkowym etapie jego ustalania.

5. Rozliczenia międzyokresowe bierne jako szczególna forma rezerw

Bierne rozliczenia międzyokresowe są specyficzną formą rezerw, ponieważ są ustalane na ściśle określone świadczenia, a nie na ryzyko ich wystąpienia. Rozliczanie kosztów w czasie wynika głównie z zasady współmierności. W związku z tym jednostki powinny dokonywać biernych rozliczeń (dalej RMK-bierne) w wysokości przypadających na bieżący miesiąc ściśle oznaczonych świadczeń wykonanych na rzecz jednostki, lecz jeszcze niestanowiących zobowiązania oraz prawdopodobnych kosztów, których kwota bądź data powstania zobowiązania z ich tytułu nie są jeszcze znane. Tak więc koszty obciążające wynik danego okresu mogą być kosztami poniesionymi w przyszłości. Z definicji rozliczeń biernych wynika, że są to zobowiązania przypadające na bieżący okres, każdy więc tytuł rozliczeń powinien spełniać warunki zawarte w definicji. Przedstawiają one koszt w ujęciu memoriałowym, oparty na szacunku i stanowiący koszt działalności podstawowej, operacyjnej. Skutkiem ich stosowania (skutek pieniężny) jest też określenie przyszłego wydatku oraz zobowiązania.

Stosowanie biernych rozliczeń powodowane jest wystąpieniem prawdopodobnego zobowiązania dotyczącego danego okresu sprawozdawczego, a zobowiązanie to wynika w szczególności [Hass-Symotiuk (red.) 2008, s. 456]:

1. ze świadczeń wykonywanych na rzecz jednostki przez kontrahentów jednostki, a kwotę zobowiązania można oszacować w sposób wiarygodny,
2. z obowiązku wykonania, związanych z bieżącą działalnością, przyszłych świadczeń wobec nieznanymi osobami; ich kwotę można oszacować, mimo że data powstania zobowiązania nie jest jeszcze znana, w tym z tytułu napraw gwarancyjnych i rękojmi za sprzedane produkty długotrwałego użytku.

Każdy tytuł rozliczeń biernych musi kreować prawdopodobne zobowiązanie wynikające z obowiązku wykonania świadczeń o wiarygodnie określonej wartości, które spowodują wykorzystanie już posiadanych lub przyszłych aktywów jednostki, zgodnie z definicją zobowiązań ujętą w uor.

RMK-bierne obejmują m.in. zobowiązania z tytułu:

- kosztów realizowanych umów na rzecz jednostki, na które wykonawca nie był zobowiązany wystawić faktury przed dniem bilansowym, a wartość zrealizowanych usług można wiarygodnie oszacować,
- wypłat wynagrodzeń urlopowych, premii, nagród jubileuszowych.

Rozliczenia te powodują oszacowanie bieżących kosztów działalności, lecz nie oszacowują przyszłego ryzyka związanego z zobowiązaniami podmiotu gospodar-

czego. Z reguły są ustalane z dużą dokładnością i stopień wystąpienia przyszłego wydatku wynosi 100%, w przeciwieństwie do rezerw, które są obciążone większą niepewnością. RMK-bierne wynikają z właściwego przypisywania kosztów do danego okresu sprawozdawczego, co jest zgodne z zasadą współmierności kosztów i przychodów. Odpisy biernych rozliczeń mogą następować stosownie do upływu czasu lub wielkości świadczeń, z uwzględnieniem charakteru rozliczanych kosztów i z zachowaniem zasady ostrożności. Wybór sposobu rozliczeń powinien być ujęty w polityce rachunkowości, a zasady ich ustalania wynikają z uznanych zwyczajów handlowych.

Z punktu widzenia przepisów ustawy o rachunkowości poszczególne tytuły rozliczeń mogą być tworzone jedynie pod warunkiem, że wysokość kosztów związanych z każdym z tych tytułów daje się w sposób racjonalny oszacować. Rezerwy na koszty przyszłych okresów ustala się w wysokości wynikającej z kalkulacji wstępnej, w kwocie przypadającej na bieżący okres sprawozdawczy. Kwoty odpisywane w koszty, gdyby nie poniesiono faktycznie tych kosztów w okresie późniejszym, powinny być odpisane jako zmniejszenie kosztów – jednak nie później niż do końca roku obrotowego następującego po roku ich ustalenia. W celu zachowania współmierności przychodów i kosztów związanych z ich osiągnięciem konieczne jest rozgraniczenie kosztów oraz przychodów dotyczących poszczególnych miesięcy i lat obrotowych.

Podsumowując, choć rozliczenia międzyokresowe bierne są szczególną formą rezerw, między tymi pojęciami zachodzą pewne różnice. Przyczyną rozliczeń jest zdarzenie dokonane, w przypadku zaś rezerw umowa rodząca obciążenia, zdarzenie, na które tworzy się rezerwę, wystąpi w przyszłości. Skutkiem rozliczeń międzyokresowych jest koszt już poniesiony, a w przypadku rezerw koszt przewidywany do poniesienia, uznany w bieżącym okresie. Kwota rozliczeń opiera się na stosunkowo dokładnych szacunkach, natomiast w przypadku rezerw szacunek ten jest przybliżony [Walińska 2006, s. 188].

6. Rezerwy szpitala

W szpitalu w momencie podjęcia działań związanych z restrukturyzacją, której jednym z skutków było zwolnienie osób zatrudnionych, tworzono rezerwy na świadczenia pracownicze oraz w celu zabezpieczenia się podmiotu przed ogólnym ryzykiem działalności. Najczęstszym tytułem tworzenie rezerw są zobowiązania dotyczące stosunków pracownik–pracodawca.

Ustawa z dnia 15 kwietnia 2011 r. o działalności leczniczej w art. 62 określa, że pracownikowi samodzielnego publicznego zakładu opieki zdrowotnej za długoletnią pracę przysługują nagrody jubileuszowe w wysokości: 75% miesięcznego wynagrodzenia po 20 latach pracy, 100% po 25 latach pracy, 150% po 30 latach pracy, 200% po 35 latach pracy i 300% miesięcznego wynagrodzenia po 40 latach pracy. Ponadto, zgodnie z art. 63 te same ustawy, pracownikowi przechodzącemu na eme-

ryturę lub rentę z tytułu niezdolności do pracy przysługuje jednorazowa odprawa w wysokości:

1. jednomiesięcznego wynagrodzenia, jeżeli był zatrudniony krócej niż 15 lat,
2. dwumiesięcznego wynagrodzenia po 15 latach pracy,
3. trzymiesięcznego wynagrodzenia po 20 latach pracy.

Z tego tytułu tworzone są rezerwy obciążające koszty. Ustalanie okresów uprawniających do nagrody jubileuszowej oraz jednorazowej odprawy, szczegółowe zasady ich obliczania i wypłacania regulują przepisy o wynagrodzeniu obowiązujące u pracodawcy. Oszacowanie rezerwy ujętej w sprawozdaniu finansowym na dzień bilansowy wymaga uwzględnienia wielu czynników, np.:

- liczby i struktury zatrudnionych,
- wysokości średniego zatrudnienia,
- warunków finansowych (stopy dyskonta – oprocentowanie obligacji 10-letnich).

W tabeli 1 przedstawiono wartość rezerw na nagrody jubileuszowe w latach 2008-2011 w badanym szpitalu oraz ich udział w strukturze pasywów. Suma pasywów kształtowała się następująco: w 2008 r. wyniosła 75 788 683,08 zł; w 2009 r. – 81 667 634,24 zł; w 2010 r. – 79 424 263,42 zł, a w 2011 r. – 94 642 334 zł.

Tabela 1. Rezerwy na nagrody jubileuszowe (w zł)

Lata	2008	2009	2010	2011
Tytuł rezerwy				
Rozwiązanie rezerw (wypłata nagród)	783 008,43	952 243,50	691 446,93	873 532,60
Rozwiązanie rezerwy na koniec roku	1 781 081,57	2 358 652,50	2 619 449,07	3 076 621,40
Utworzenie rezerwy na koniec roku	3 310 896,00	6 621 792,00	3 950 154,00	4 316 852,00
Obciążenie wyniku kwotą	746 806,00	0,00	639 258,00	366 698,00
Udział rezerw w sumie bilansowej (w %)	4,36	8,10	4,97	4,56

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych szpitala.

Z tabeli 1 wynika, że wartość utworzonych rezerw w analizowanych latach rosła, choć w latach 2009 i 2010 była taka sama (3 310 896 zł). Największą kwotę wynagrodzeń z tytułu nagród jubileuszowych wypłacono w 2009 r., tj. 691 446,93 tys. zł i w 2011 r. – 873 532,60 zł. Udział tychże rezerw w sumie bilansowej ulegał zmianie w analizowanym okresie: w 2008 r. wyniósł 4,36%, w 2009 r. stanowił aż 8,10%, w 2010 r. zmniejszył się do poziomu blisko 5%, a w 2011 r. osiągnął 4,56%.

W tabeli 2 ukazano wartość rezerw na odprawy emerytalne i rentowe w poszczególnych latach oraz ich udział w sumie bilansowej.

Tabela 2. Rezerwy na odprawy emerytalne i rentowe (w zł)

Tytuł rezerwy \ Lata	2008	2009	2010	2011
Rozwiązanie rezerw (wypłata)	115 316,40	959 571,10	69 310,29	76 745,90
Rozwiązanie rezerwy na koniec roku	1 518 895,60	833 521,90	1 723 773,71	1 843 971,10
Utworzenie rezerwy na koniec roku	1 793 093,00	1 793 093,00	1 920 717,00	2 337 885,00
Obciążenie wyniku kwotą	158 881,00	0,00	127 624,00	417 168,00
Udział rezerw w sumie bilansowej (w %)	2,36	2,19	2,41	2,47

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych szpitala.

Podobnie jak w przypadku rezerw na nagrody jubileuszowe, również rezerwy na odprawy emerytalne i rentowe wzrastały, choć w latach 2009 i 2011 były identyczne (1 793 093,00 zł). Najmniej wypłacono pracownikom w 2010 r. – 69 310,29 zł. Udział tychże rezerw w sumie bilansowej stanowił w analizowanych latach ponad 2%, a więc o połowę mniej (z wyjątkiem roku 2009) niż udział rezerw na nagrody jubileuszowe.

W tabeli 3 zestawiono wartość rezerw łącznie w latach 2009-2011.

Tabela 3. Razem rezerwy (w zł)

Tytuł rezerwy \ Lata	2008	2009	2010	2011
Rozwiązanie rezerw (wypłata)	898 324,83	1 911 814,60	760 757,22	950 278,50
Rozwiązanie rezerwy na koniec roku	3 299 977,17	3 192 174,40	4 343 222,78	4 920 592,50
Utworzenie rezerwy na koniec roku	5 103 989,00	5 103 989,00	5 870 871,00	6 654 737,00
Obciążenie wyniku kwotą	905 687,00	0,00	766 882,00	783 866,00

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych szpitala.

W latach 2008-2011 rozwiązano rezerwy, wypłacając świadczenia na kwotę 4 521 175 zł, wynik zaś obciążono kwotą 2 456 435 zł.

Dane o wypłatach nagród i odpraw zawiera tabela 4. Wynika z niej, że badany szpital największą wartość (w sumie) wypłaconych odpraw i nagród odnotował w 2009 r.

Tabela 4. Wypłata nagród i odpraw w latach 2008-2011 (w tys. zł)

Rozwiązanie rezerw – wypłata nagród i odpraw	2008	2009	2010	2011
Na nagrody jubileuszowe	783,0	952,2	691,4	873,5
Na odprawy emerytalne i rentowe	115,3	959,6	69,3	76,7

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych szpitala.

Szpital od niedawna, bo od 2011 r., przy szacowaniu rezerw korzysta z usług aktuariusza. Obecnie, w kwietniu 2012 r., opracowywane są przez główną księgową instrukcje, z których wynika, iż informacje o szacowaniu rezerw zostaną zamieszczone w polityce rachunkowości od nowego roku. W tabeli 5 przedstawiono wyliczenia wartości odpraw dla pracowników szpitala należnych po 40 latach pracy. Do szacowania wartości rezerw przyjęto następujące założenia:

- wzrost wynagrodzeń – 0%,
- oprocentowanie obligacji 10-letnich (r) – 5%,
- prawdopodobieństwo wypłaty świadczenia – 91%.

Tabela 5. Nagrody jubileuszowe po 40 latach pracy

Nr Prac.	staż pracy	ilość lat do emerytury	wynagrodz. miesięczne	ilość lat do wypłaty	U	przewidywana wartość przeciętnej nagrody	D	P	wartość bieżąca świadczenia	N	wartość bieżąca zobowiązania	W kol. 12 rezerwy krótkoterminowe
Razem											330981	39803
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13
16	39	0	7750	1	TAK	23250,00	0,9524	0,9100	20150,00	0,98	19646	19646
22	44	4	1680	0	NE	0,00	1,0000	1,0000	0,00	1,10	0	0
36	34	2	1680	6	NE	0,00	0,7462	0,5679	0,00	0,85	0	0
39	32	8	7650	8	TAK	22950,00	0,6768	0,4703	7304,65	0,80	5844	0
41	31	8	8005	9	NE	0,00	0,6446	0,4279	0,00	0,78	0	0
46	35	4	4845	5	NE	0,00	0,7835	0,6240	0,00	0,88	0	0
48	31	5	2652	9	NE	0,00	0,6446	0,4279	0,00	0,78	0	0
49	33	5	2814	7	NE	0,00	0,7107	0,5168	0,00	0,83	0	0
50	36	5	1731,6	4	TAK	5194,80	0,8227	0,6857	2930,74	0,90	2638	0
51	32	5	2346	8	NE	0,00	0,6768	0,4703	0,00	0,80	0	0
52	36	5	1680	4	TAK	5040,00	0,8227	0,6857	2843,41	0,90	2559	0
54	23	5	1680	17	NE	0,00	0,4363	0,2012	0,00	0,58	0	0

Objaśnienia: U – uprawnienia do otrzymania świadczenia: $D = \frac{1}{(1+r)^n}$, D – współczynnik dyskontujący, r – stopa oprocentowania obligacji (5%), n – liczba lat do wypłaty świadczenia, P – prawdopodobieństwo wypłaty przyszłego świadczenia uwzględniające rotację pracowników (śmierć, zgon, dobrowolne odejście).

Źródło: materiały własne szpitala.

Jeżeli $(91\%)^n \leq 1$ to $(91\%)^n$, w przeciwnym wypadku 1

$$N = \frac{\text{staż pracy}}{\text{wymagane lata do nagrody}}$$

- wartość bieżąca świadczenia = przewidywana wartość przeciętnej nagrody $\times D \times P$,
- wartość bieżąca zobowiązania = $N \times$ wartość bieżąca świadczenia,
- rezerwy krótkoterminowe = wartości bieżącej zobowiązania, jeżeli liczba lat do wypłaty jest równa 1, w przeciwnym wypadku należy wpisać 0.

Tabela 6. Rezerwy na nagrody jubileuszowe na dzień 1.01.2011

Rezerwy na nagrody jubileuszowe	Wartość rezerw ogółem (w zł)
Nagroda przysługująca po 20 latach pracy	412 474
Nagroda przysługująca po 25 latach pracy	720 761
Nagroda przysługująca po 30 latach pracy	1 012 531
Nagroda przysługująca po 35 latach pracy	1 010 229
Nagroda przysługująca po 40 latach pracy	330 981
Razem nagrody	3 486 976

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych szpitala.

Z tabeli 6 wynika, że najwyższą wartość odpraw przeznaczono na nagrody dla pracowników po 30 latach pracy (1 012 531 zł), najmniejszą zaś po 40 latach pracy (330 981 zł). Tabela 7 przedstawia wartość rezerw na 1.01.2011 r.

Tabela 7. Rezerwy na odprawy emerytalne na dzień 1.01.2011

Rezerwy na odprawy zależne od stażu pracy	Wartość rezerw ogółem (w zł)
Odprawy dla pracowników ze stażem mniejszym niż 15 lat	2 529
Odprawy dla pracowników ze stażem od 15 do 20 lat	2 694
Odprawy dla pracowników ze stażem równym i większym niż 20 lat	1 903 813
Razem	1 909 036

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych szpitala.

Na podstawie danych zawartych w tabeli 7 wynika, że najwyższą wartość rezerw z tytułu odpraw emerytalnych oszacowano dla pracowników ze stażem równym i większym niż 20 lat – 1 903 813 zł, najniższą zaś dla pracowników ze stażem mniejszym niż 15 lat.

Do pozostałych rezerw w badanym szpitalu zaliczane są wiarygodnie oszacowane i prawdopodobne zobowiązania z tytułu udzielonych gwarancji i poręczeń, w sytuacji gdy istnieje duży stopień prawdopodobieństwa, że jednostka będzie musiała pokryć straty z tym związane. W badanych latach rezerw tych nie odnotowano. Rezerwy tworzy się także z tytułu toczących się postępowań sądowych, których prawdopodobnym skutkiem będzie utrata aktywów. Szpital utworzył rezerwę na odszkodowania z tytułu błędu w sztuce lekarskiej za lata 2008-2011 w kwocie 561,8 tys. zł. Rezerwy te nie były objęte ubezpieczeniem. W tym samym przedziale czasowym utworzono rezerwę na usługi dzierżawy pralni. Szczególnym tytułem do tworzenia pozostałych rezerw, w myśl zapisu w polityce rachunkowości, jest powstanie w przyszłości dodatkowych kosztów i strat spowodowanych zaniechaniem lub utratą zdolności do kontynuowania działalności, a także z innych tytułów.

Proces restrukturyzacji został zapoczątkowany w badanym szpitalu w roku 2008, jednakże nie utworzono wtedy rezerw na restrukturyzację. W przyszłości ich szaco-

wanie powinno być oparte na estymacji, obejmuje się nią jednak tylko bezpośrednie koszty restrukturyzacji. Rezerw tych nie tworzy się w przypadku, gdy planowane przychody z restrukturyzacji przewyższają związane z nią wydatki. Ponadto, jeżeli w danym podmiocie objętym procesem restrukturyzacji procesy są długotrwałe lub jego rozpoczęcie nastąpi w odległym terminie, tworzenie rezerw również uznaje się za bezzasadne ze względu na to, że dany podmiot może wycofać się z przedsięwzięcia. Tworzenie rezerw w tym przypadku naruszyłoby koncepcję wiernego i rzetelnego obrazu.

7. Podsumowanie

Kolejne reformy w obszarze ochrony zdrowia powodują, że sprawne oraz efektywne funkcjonowanie szpitala publicznego w dużej mierze zależy od dobrze prowadzonej polityki państwa w tym zakresie, ale także od wielu innych czynników, m. in. systemu zarządzania szpitalem, a więc finansami, ludźmi i innymi zasobami, którymi dany szpital dysponuje. W obliczu zmian organizacyjnych szpitali – likwidacji nierentownych placówek lub ich łączenia – zarządzający muszą wykazać się szczególną dbałością o finanse podmiotu. System rachunkowości szpitala powinien być zgodny z ustaloną polityką rachunkowości, bo tylko wtedy system ten będzie wiarygodny i do jego odbiorców trafią rzetelne informacje, nawet jeśli towarzyszy im niepewność i ryzyko wycenione i ujęte w sprawozdaniu finansowym. Szacowanie rezerw odbywa się zgodnie z zasadą, że kwota, na którą tworzona jest rezerwa, powinna być najbardziej właściwym szacunkiem nakładów niezbędnych do wypełnienia obecnego obowiązku na dzień bilansowy. Szacunek odpowiada kwocie, jaką podmiot zapłaciłby w ramach wypełnienia obowiązku na ten dzień. Kwotę, na jaką tworzy się rezerwę, można wycenić odnosząc się do zbioru wielu pozycji, uwzględniając przy tym wszystkie możliwe wyniki oraz odpowiadające im prawdopodobieństwa. Zgodnie z tą zasadą w badanym szpitalu tworzone są rezerwy na odprawy emerytalne i rentowe, nagrody jubileuszowe, odszkodowania z tytułu błędu w sztuce lekarskiej oraz na usługi pralni.

Szpital, tworząc rezerwy, kieruje się zapisami w ustawie o rachunkowości, a w sprawach w niej nieuregulowanych posługuje się KSR 6 „Rezerwy, bierne rozliczenia międzyokresowe kosztów, zobowiązania warunkowe” oraz MSR 37. Uregulowania polskiej ustawy o rachunkowości i MSR 37 w zakresie rezerw w niektórych przypadkach są zbieżne. Choć problematyka rezerw potraktowana jest w uor bardzo ogólnie, to rozwiązania szczegółowe pojawiają się w polityce rachunkowości.

Ze względu na duże zatrudnienie (na dzień 1.01.2011 r. szpital zatrudniał ogółem 1323 osoby) wartości szacowanych rezerw są znaczące, np. na odprawy emerytalne w tym czasie zaplanowano kwotę 1 909 036 zł, na nagrody jubileuszowe 3 486 976 zł. W szpitalu planowane są redukcje w zatrudnieniu w ramach tzw. racjonalizacji zatrudnienia określonej w planie restrukturyzacyjnym. Można zatem przypuszczać, że kwoty szacowanych rezerw obciążających koszty, i w rezultacie wynik, będą się zmniejszać.

Literatura

- Gierusz B., *Rezerwy na zobowiązania. Komentarz do ustawy o rachunkowości*, ODDK, Gdańsk 2002.
- Gierusz J., Jerzemowska M., Martyniuk T. (red.), *Rachunkowość wobec procesów globalizacji*, Uniwersytet Gdański, Gdańsk 2002.
- Gmytrasiewicz M., Karmańska A., *Rachunkowość finansowa*, Difin, Warszawa 2002.
- Hass-Symotiuł M. (red.), *Rachunkowość i sprawozdawczość finansowa zakładów opieki zdrowotnej*, ODDK, Gdańsk 2008.
- Jankowska M., *Wybrane aspekty tworzenia rezerw i biernych rozliczeń międzyokresowych kosztów w świetle prac nad krajowym standardem rachunkowości „Rezerwy, zobowiązania warunkowe i aktywa warunkowe”*, [w:] Z. Messner (red.), *Standardy rachunkowości wobec wyzwań współczesnej gospodarki*, t. II, *Analiza standardów rachunkowości*, Katowice 2006.
- Messner Z. (red.), *Standardy rachunkowości wobec wyzwań współczesnej gospodarki*, t. II, *Analiza standardów rachunkowości*, Katowice 2006.
- Orzeszko T., *Pojęcie i rodzaje rezerw w świetle przepisów z zakresu rachunkowości w Polsce po 1990 r.*, *Zeszyty Teoretyczne Rachunkowości*, Numer Specjalny, t. 13 (69), Stowarzyszenie Księgowych w Polsce, Warszawa 2003.
- Sojak S. (red.), *MSR 37 rezerwy, zobowiązania warunkowe i aktywa warunkowe*, Difin, Warszawa 2007.
- Walińska E., *Zasady ujmowania rozliczeń międzyokresowych biernych w sprawozdaniu finansowym – propozycje zmian*, *Zeszyty Teoretyczne Rachunkowości*, t. 35 (91), Stowarzyszenie Księgowych w Polsce, Rada Naukowa, Warszawa 2006.

Akty prawne

- IV Dyrektywa Rady z 25 lipca 1978 r. w sprawie rocznych sprawozdań finansowych niektórych rodzajów spółek.
- Krajowy Standard Rachunkowości nr 6: „Rezerwy, bierne rozliczenia międzyokresowe kosztów, zobowiązania warunkowe”.
- Ustawa o rachunkowości z dnia 29 września 1994 r., DzU z 2009, nr 152, poz. 1223 ze zm.
- Ustawa z dnia 15 kwietnia 2011 r. o działalności leczniczej, DzU z 2011, nr 112, poz. 654.

RESERVES AS THE AREA OF HOSPITAL ACCOUNTING

Summary: Reserves in accounting are one of the basic categories of measuring financial position and profitability. Their formation must be consistent with the superior principle of accounting – the principle of true and fair view. Polish and international law shows the principle and titles of creating reserves, but the detailed solutions in this area are included in accounting policy. This article indicates the importance of reserves, their individual titles, and presents solutions for the creation of reserves on the example of hospital.

Keywords: accounting policy, reserves, employee benefits.